

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК КОНКУРЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

V. Chudak,

post graduate student, Kyiv national university of trade and economics

FORMATION AND DEVELOPMENT OF COMPETITION POLICY IN UKRAINE

Розглянуто особливості формування конкурентної політики держави на сучасному етапі конкурентного розвитку. Проаналізовано теоретичні засади конкурентної політики та визначено недоліки в законодавчому визначенні даного поняття. Розглянуто тенденції формування конкурентної політики за умови зміни економічного, політичного та соціального стану на Україні.

Features of competition policy at the present stage of competitive development. Theoretical principles of competition policy and identified shortcomings in the legislative definition of this concept. Tendencies of formation of competition policy on condition that the economic, political and social situation in Ukraine.

Ключові слова: конкурентна політика держави, економічна політика держави, міжнародні відносини, антимонопольне регулювання, конкурентне середовище.

Key words: competition policy, economic policy, international relations, antitrust regulation, the competitive environment.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У сучасних складних економічних, політичних та соціальних умовах в Україні, коли стрімко змінилася влада, коли відбулися зміни в географічному складі території держави, а також в умовах збройного конфлікту на Сході країни питання конкурентної політики для нашої країни стоїть досить гостро з одного боку. Трансформаційні зміни в економіці України висувають нові вимоги до поведінки учасників ринкових відносин у зовнішньому й внутрішньому середовищі з іншого боку. Ці зміни стосуються широкого спектру видів діяльності та галузей усіх сфер економіки України. В умовах монополізації ринків, яка зараз притаманна нашій державі, конкурентна поведінка суб'єктів господарювання залежить від сформованого в країні конкурентного середовища, стан якого визначається якістю антимонопольного регулювання. А також набирає актуальності питання розвитку міжнародних зв'язків України, бо на сучасному етапі наша країна самостійно з накопиченими проблемами справитися не може.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретичні аспекти категорій "конкурентна політика", "конкурентне середовище" знайшли відображення у працях таких провідних учених-економістів, як А. Сміт, Д. Рікардо, М. Портер, Б. Беквіт, Е. Чемберлін, І. Бланк, А. Волченко та Т. Бень, В. Лагутін, Б. Марков, Г. Філюк, З. Борисенко, Н., Станько, Н. Тарнавська та ін. Тим не менше, незважаючи на значний науковий доробок у галузі конкурентної політики, це питання потребує постійного вдосконалення й регулювання, що викликано безперервними новаціями ринків, видозміною форм власності та іншими впливовими чинниками.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою даної статті є дослідження теоретичних основ формування конкурентної політики та особливостей антимонопольного регулювання в сучасних умовах економічного розвитку в Україні, а також обґрунтування основних проблем взаємодії та взаємоузгодження двох видів державної економічної політики на сучасному етапі інтеграції української економіки у світовий економічний простір.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Сьогодні, коли наша держава намагається стати повноправним членом світового співтовариства, вийти на світовий торговий простір як конкурентоспроможний учасник, пи-

тання конкурентної політики є актуальним і потребує негайного вирішення. Темпи розвитку світових ринків дуже динамічні, і тому Україна повинна намагатися йти бік о бік з найрозвиненішими країнами світу.

Для досягнення поставлених цілей, щодо підтримки конкурентної політики держави, на законодавчому рівні було прийнято програму економічних реформ на 2010—2014 роки "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава", а також загальнодержавної програми розвитку конкуренції в Україні на 2014—2024 рр. [1].

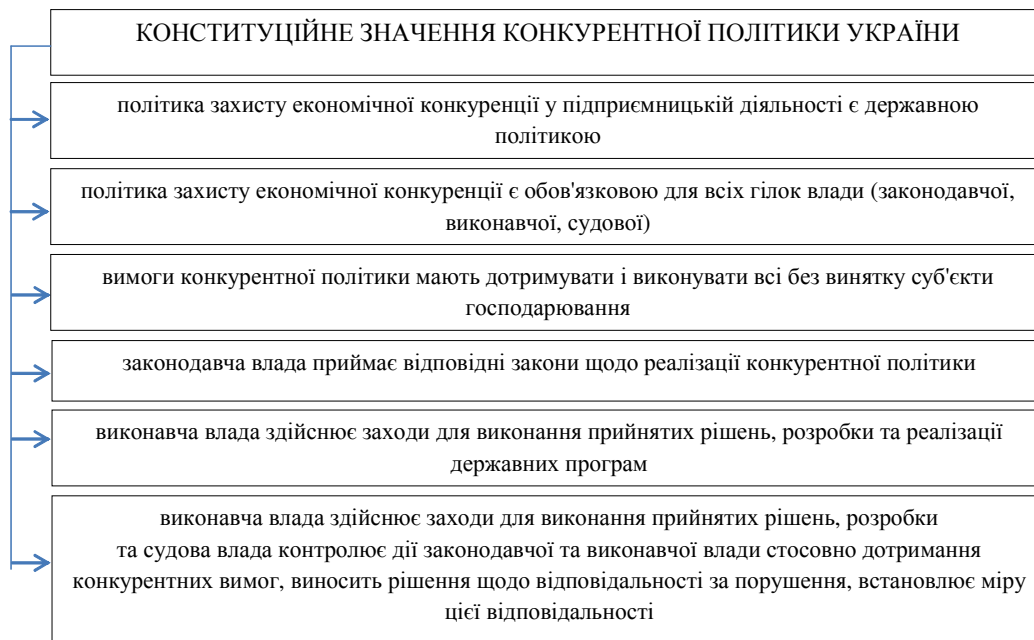
Під час вирішення питання щодо створення ефективної конкурентної політики буде з'являтися багато проблем, які потребують негайного вирішення. Так, треба на законодавчому рівні чітко і правильно сформулювати цілі, принципи та завдання конкурентної політики держави. Аналіз законодавчих актів показав, що в нашому законодавстві відсутній термін "конкурентна політика держави". Нижче приведено приклади трактування конкурентної політики в різних законодавчих актах, але ми побачили, що чіткого поняття не існує.

У нормативно-правовому акті, а саме в Законі України "Про захист економічної конкуренції" конкурентну політику називають "політикою в сфері захисту економічної конкуренції" [2, с. 64]. У своїх роботах професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка Г. М. Філюк конкурентну політику трактує як частину економічної політики, як комплекс методів, принципів, способів та інструментів держави, спрямованих на попередження та безпосереднє припинення порушень антимонопольного законодавства, створення і захист ефективного конкурентного середовища, розвиток добросовісної конкуренції між господарюючими суб'єктами [3, с. 100].

Ст.10 Господарського кодексу України конкурентну політику держави також трактує, як економічну політику держави. Дана стаття також відображає основні напрями економічної політики держави (рис. 2) [4, с. 144].

У господарському кодексі чітко і точно відображені напрями економічної політики, реалізація яких робить економіку нашої країни конкурентоспроможною на світовому ринку. Але, на жаль, сьогодні перед державою постала низка питань у зв'язку зі скрутним економічним, політичним та соціальним становищем. Військовий конфлікт, який почався та продовжується на Сході України, став причиною багатьох змін в економіці країни. З перерахованих вище напрямів економічної політики зараз найбільш актуальними є валютна політика та зовнішньоекономічна політика.

Державне регулювання валюти має стати одним з найважливіших етапів при формуванні економічної політики дер-

Рис. 1. Значення конкурентної політики держави

жави. Здешевлення гривні ми спостерігаємо з початку року. Національний банк України намагається підтримати національну валюту введенням відповідних правил та порядків.

Так, ми знаємо, що ще з 1993 року на державному рівні було визначено державне регулювання валютної політики декретом Міністерства фінансів України "Про систему валютного регулювання і валютного контролю". Зараз ситуація, коли НБУ взяло на себе повністю регулювати валютну політику, першим кроком стало прийняття постанови правління НБУ "Про заходи щодо діяльності банків та проведення валютних операцій" в лютому 2014 року. Було взято під контроль та обмежено кількість валютних операцій. Ввелись обмеження на покупку валюти фізичним та юридичним особам [5].

Окрім проведення валютної політики для врегулювання економічної ситуації, значну увагу треба приділити і зовнішньоекономічній політиці.

З огляду на це, вирішального значення на сучасному етапі розвитку української економіки набуває активна діяльність уряду щодо узгодження цілей конкурентної та зовнішньоекономічної політик з метою розвитку ефективної конкуренції на внутрішньому ринку, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників і економічної системи загалом. Реалізація цієї стратегічної мети передбачає зміну пріоритетів у зовнішньоекономічній політиці та здійснення таких заходів:

1. Відмова від істотного обмеження іноземної конкуренції на внутрішньому ринку (що в умовах приєднання України до СОТ є практично неможливим) і перехід до створення умов для послідовного нарощування конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, а також запровад-

ження інноваційної моделі їх розвитку через механізм експортно-імпортного регулювання. З цієї метою необхідно:

- провести коригування імпортного тарифу на готові вироби з урахуванням імпортозаміщення;
- знизити імпортне мито на сировинні товари та комплектуючі вироби, що не виробляються в Україні, але є важливими для підвищення конкурентоспроможності вітчизняних виробників;
- припинити практику надання урядом пільг у сплаті імпортного мита на ті товари, що виробляються в Україні;
- стимулювати експорт товарів з високою часткою доданої вартості, у тому числі за рахунок значного розширення практики надання державних гарантій під експортні кредити.

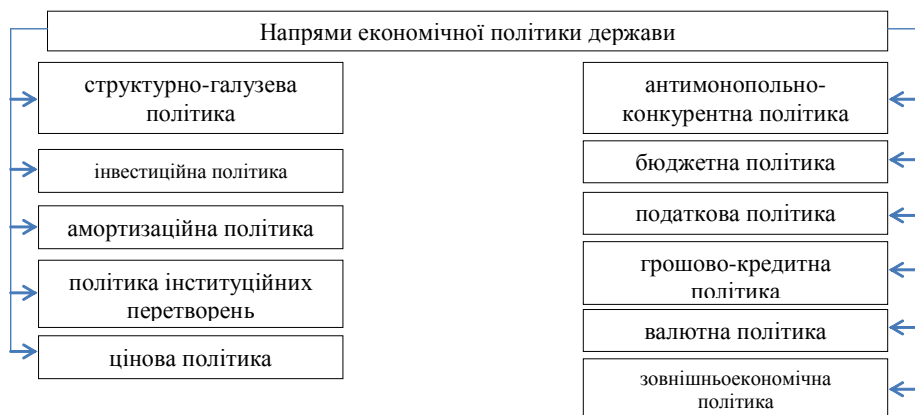
2. Забезпечення цивілізованого конкурентного середовища всередині країни, у тому числі й засобами зовнішньоекономічної політики. З огляду на це необхідно забезпечити надійний захист внутрішнього ринку України від недобросовісної конкуренції з боку іноземних фірм через механізми нетарифних заходів, передбачених нормами українського законодавства та правилами СОТ.

3. Недопущення монопольних ефектів і зловживань монопольним становищем на внутрішньому ринку монополями об'єднаннями, у тому числі іноземними компаніями і філіями ТНК, але застосування політики стимулювання або доброзичливого нейтралітету щодо тих компаній, які прагнуть підвищити власну конкурентоспроможність на зовнішніх ринках.

4. Перехід від концепції "вільної торгівлі" (fair trade) до концепції "керованої торгівлі" (managed trade), в якій значне місце займає державне втручання, з огляду на необхідність розумного використання експортних та імпортних обмежень

для сприяння нарощуванню конкурентоспроможності вітчизняних компаній. Концепція "керованої торгівлі" передбачає гнучке поєднання заходів ліберального і протекціоністського характеру відповідно до конкретних умов і цілей економічного розвитку країни. Зокрема важливо встановити обмеження на імпорт послуг, які порушують інтереси вітчизняних товаровиробників, посилити контроль над якістю та екологічністю імпортованих товарів тощо [3, с. 103].

Успішна реалізація окреслених вище заходів сприятиме дотриманню основних принципів конкурентної політики на внутрішньому ринку і врахуванню національних інтересів України у зовнішньоекономічній діяльності в умовах відкритості економічної системи.

Рис. 2. Основними напрямками економічної політики, що визначаються державою

Ні для кого не є секретом, що в Україні зараз нова криза. Через суперечки щодо газових питань з Росією, а також погіршення економічних відносин з Росією для України стоїть нагальне питання побудови виваженої зовнішньоекономічної політики. Для держави стало важливим кроком підписання договору про асоціацію з Європейським Союзом, та подальша його ратифікація.

За період 2012—2013 років в Україні дуже помітною була тенденція до підвищення ролі Антимонопольного комітету України в наданні державного захисту конкуренції у бізнесі та державних закупівлях, а також державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції та просування добросовісної конкуренції. За даними АМКУ, у 2012 році регулятором було припинено 5 820 порушень законодавства про захист економічної конкуренції, що майже на 30 відсотків більше, ніж за попередній рік. З них 44 відсотки (2 540) стосувалися порушень у вигляді зловживань монополієм (домінуючим) становищем, 9 відсотків (521) — антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання, 22 відсотки (1 281) — антиконкурентних дій державних органів, 13 відсотків (776) — недобросовісної конкуренції.

Схожа динаміка спостерігається також у 2013 році. У 2013 році до Антимонопольного комітету України надійшли 7902 заяви та звернення з приводу порушень законодавства про захист економічної конкуренції, що на 23,6 відсотка більше, ніж у 2012 році. Це підтверджується штрафними санкціями, накладеними Комітетом у деяких випадках наведених у таблиці 1.

Протягом 2013 року органами Комітету проведено 893 виїзні перевірки дотримання вимог законодавства про захист економічної конкуренції, що майже на 14 відсотків менше показника попереднього року (у 2012 році — 1035). Скорочення кількості проведених перевірок було обумовлено міркуваннями зменшення адміністративного тиску на бізнес.

Із загальної кількості перевірок у 669 перевірялися суб'єкти господарювання та у 224 — державні органи. За результатами проведених перевірок розпочато розгляд 598 справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції та надано 364 рекомендації щодо припинення дій (бездіяльності), які містили ознаки таких правопорушень. У звітному році показник результативності перевірок зріс у порівнянні з 2012 роком на 14 відсотків.

За результатами вжитих Комітетом заходів всього припинено 7 704 порушення законодавства про захист економічної конкуренції, що майже на 32 відсотки більше, ніж у 2012 році. З них 3 228 порушень — у вигляді зловживань монополієм (домінуючим) становищем, 684 — антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання, 1 940 — антиконкурентних дій державних органів, 1 259 — недобросовісної конкуренції [6].

Робота антимонопольного комітету щодо підтримки економічної безпеки є активною, та ефективною, тобто ми бачимо, що незважаючи на досить скрутне економічне положення, яке існує в Україні протягом декількох років, підтримка конкурентної політики держави з боку виконавчих гілок влади існує і чітко здійснюється.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

З метою підвищення конкурентоспроможності національної економіки в умовах економічної, політичної та соціальної кризи стратегічним пріоритетом Української держави має стати гармонізація валютної, зовнішньоекономічної та конкурентної політики.

Проте замість постановки питання про переваги протекціоністської закритості економіки або про вигоди її граничної відкритості ставку слід робити на активну інтеграцію України в конкурентну інтеграційну систему при одночасному використанні блокувань інструментів захисту національних товаровиробників від недобросовісної конкуренції з боку іноземних учасників, а також вітчизняних виробників.

Також при розробленні методологічних засад функціонування конкурентної політики треба мати на увазі уточнення базових понять, що використовуються при реалізації конкурентної політики держави, а саме "монополіє становище", "домінуюче становище"; узгодження на законодавчо-нормативному рівні використання термінів "конкурентна політика" та "антимонопольна політика"; удосконалення методичної бази роботи Антимонопольного комітету України; оптимізацію функцій та повно важень державних органів, які беруть участь у формуванні та реалізації конкурентної політики; удосконалення статистичного вивчен-

Таблиця 1. Кількість заяв та звернень, отриманих Антимонопольним комітетом України, та проведених перевірок

Найменування	2012	2013
Загальна кількість розглянутих заяв, скарг, інших звернень з приводу порушень законодавства про захист економічної конкуренції	6391	7902
Загальна кількість проведених перевірок	1035	893

ня проблем монополізації та моніторингу стану конкуренції на товарних ринках. Реалізація конкурентної політики повинна здійснюватись з врахуванням моделі "структура — поведінка — результати діяльності" [7, с. 128].

Варто також пам'ятати, що в сучасних умовах будь-які економічні рішення детермінуються політичною ситуацією, яка склалася на момент їх прийняття. Особливо цей зв'язок відчутно проявляється у країнах з перехідною економікою.

Перспективи подальших досліджень у даній сфері пов'язані із дослідженням проблем гармонізації конкурентної політики з іншими видами економічної політики.

Література:

1. Антимонопольний комітет України (2013) "Загальнодержавна програма розвитку конкуренції в Україні на 2014—2024 роки".
2. Закон України "Про захист економічної конкуренції" Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2001. — N 12. — Ст. 64.
3. Філюк Г.М. "Зовнішньоекономічна політика України: суперечності розвитку, напрями організації" // Економіка. — 2014. — № 1 (48). — С. 99—105.
4. Верховна Рада України. "Господарський кодекс України" // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2003. — № 18, № 19—20, № 21—22. — Ст. 144.
5. Національний Банк України // "Про заходи щодо діяльності банків та проведення валютних операцій" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish>
6. Антимонопольний комітет України // Звіт Антимонопольного комітету України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=103172&schema=main>
7. Михальчишин Н.А. "Конкурентна політика в Україні: проблеми реалізації та напрями їх вирішення" // Соціально-економічні проблеми сучас. періоду України. — 2008. — № 6 (74). — С. 128.
8. Міністерство економіки України "Стратегія розвитку України у період до 2020 року". — 2008.

References:

1. Antimonopoly Committee of Ukraine (2013) "National Programme Development of Competition in Ukraine for 2014—2024 years" available at: <http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/publish/article/95818> (Accessed 5 November 2014).
2. Verkhovna Rada of Ukraine (2001), Law "On Protection of Economic Competition", Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR), vol. 12, p. 64.
3. Fylyuk, H.M. (2014), "Foreign policy of Ukraine: the contradictions of development, lines of organization", Ekonomika, vol. 1 (48), pp. 99—105.
4. Verkhovna Rada of Ukraine (2003), "The Commercial Code of Ukraine", Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR), vol. 18, pp. 19—20, 21—22.
5. National Bank of Ukraine (2014), "On measures on banking activities and foreign exchange transactions", available at: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish> (Accessed 5 November 2014).
6. Antimonopoly Committee of Ukraine (2014), "Report of the Antimonopoly Committee of Ukraine" available at: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=103172&schema=main> (Accessed 5 November 2014).
7. Mykhal'chyshyn, N.L. (2008), "Competition policy in Ukraine: problems and ways of their implementation solution", Sotsial'no-ekonomichni problemy suchas. periodu Ukrainy, vol. 6 (74), pp. 128.
8. Ministry of Economy of Ukraine (2008), Development Strategy of Ukraine till 2020, MEU, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 30.09.2014 р.